

Др Гордана Дракић, доцент
Универзитет у Новом Саду
Правни факултет у Новом Саду

НОРМАТИВНО УРЕЂЕЊЕ УСТАНОВЕ ЈАВНОГ БЕЛЕЖНИШТВА У КРАЉЕВИНИ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА (КРАЉЕВИНИ ЈУГОСЛАВИЈИ)¹

Сажетак: У Краљевини Срба, Хрватца и Словенаца усџанова јавног бележничтва постојала је на оним подручјима која су пре 1918. године била у саставу Аустро-Угарске, са изузетком Босне и Херцеговине. У раду је, најпре, указано на прописе о јавним бележницима који су важили на подручју Војводине до доношења јединственог закона за чишаву државу. Закон о јавним бележницима донесен 1930. године требало је не само да на јединствен начин уреди усџанову јавног бележничтва него и да је имплементира у оним деловима Краљевине Југославије у којима до тада није постојала. У раду су изложене главне одредбе јединственог закона и подзаконских аката којима је накнадно измењен основни текст. Указано је и на сувојне сџавове који су изражени у стручној јавности Краљевине Југославије у погледу употребе постојања усџанове јавног бележничтва, јер је управо то био један од разлога због којих, и поред формалних претпоставки, усџанова јавног бележничтва није заживела на чишавој територији међурајне југословенске државе.

Кључне речи: јавно бележничтво, закон о јавним бележницима, Краљевина Срба, Хрватца и Словенаца, подручје Војводине, Краљевина Југославија.

Правни систем Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца карактерисао је правни партикуларизам. У држави је постојало шест правних подручја на којима су важили различити прописи пренесени из правних система држава којима су поједина подручја припадала пре 1. децембра 1918. године. Изједна-

¹ Рад је настао као резултат научног ангажовања у току 2014. године на пројекту „Теоријски и практични проблеми стварања и примене права (ЕУ и Србија)“ чији носилац је Правни факултет у Новом Саду, Универзитет у Новом Саду.

чавање законодавства, односно креирање јединственог правног система представљало је комплексан задатак, те је требало обезбедити одговарајуће претпоставке за његову успешну реализацију². У првој влади Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца установљено је Министарство припреме за Уставотворну скупштину и изједначење закона, које је после доношења Устава Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 28. јуна 1921. године, променило назив у Министарство за изједначење закона. Поред наведеног и Министарство правде је у својој надлежности имало организовање послова на изједначавању закона у држави. С тим циљем је у оквиру Министарства правде основан Стални законодавни савет.³ Својим радом требало је да допринесе стручној и хармоничној изради јединствених законских пројеката путем континуиране сарадње са осталим министарствима и њиховим стручним телима.

У Уставу Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, чланом 133, прописан је тзв. краћи поступак за изједначавање законодавства и управе у држави, који је требало да омогући брже доношење нових јединствених закона. Прописано је да ће краћи поступак за изједначење закона важити у наредних пет година, уз могућност његовог продужења у случају потребе. Како се у међувремену у пракси показало да, Уставом предвиђени, петогодишњи рок није ни приближно био довољан да би се процес изједначавања права окончао, 1926. године дошло је до његовог продужења за још три године доношењем одговарајућег закона.⁴ Рад на изједначавању законодавства у држави настављен је, потом, на основу истих претпоставки, а конкретне резултате показао је тек после увођења краљевог личног режима. Влада генерала Петра Живковића, коју је краљ именовао 6. јануара 1929. године, истакла је као један од својих основних циљева управо доношење јединствених закона.⁵ Период Шестојануарске диктатуре, када говоримо о законодавству, карактерисала је динамична активност која је остварила резултате, те су бројни закони угледали светлост дана и право је у доброј мери унификовано. Један од јединствених закона донесених у том периоду био је и Закон о јавним бележницима Краљевине Југославије 1930. године о којем ћемо говорити у раду.

² Вид. Г. Дракић, *Формирање правног система у међуратној југословенској држави*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 1–2/2008.

³ Организација Министарства правде била је прописана Уредбом о уређењу Министарства правде Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, *Службене новине Краљевине СХС*, бр. 168/19. према којој су у оквиру Министарства правде постојала четири одељења, једно од њих било је Одељење за израду законских пројеката.

⁴ Закон о продужењу рока за краћи поступак за изједначење законодавства и управе у земљи, *Службене новине Краљевине СХС*, бр. 268/26. О утицају политичких прилика у држави на законодавни рад Народне скупштине у поменутом периоду, видети: Branišlav Gligorićević, *Parlament i političke stranke u Jugoslaviji (1919-1929)*, Beograd 1979, 225-227.

⁵ Вид. Г. Дракић, *Правни положај судија за време Шестојануарског режима краља Александра*, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 2/2010, 254.

На почетку државног живота Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца установа јавног бележничтва постојала је, односно била затечена, на оним подручјима која су пре 1918. године била у саставу Аустро-Угарске, са изузетком Босне и Херцеговине. Подела на шест правних подручја у држави: србијанско, војвођанско, црногорско, босанско-херцеговачко, хрватско-славонско и далматинско-словеначко била је извршена како с обзиром на правне прописе који су се на њима примењивали, тако и с обзиром на судско-административну надлежност. Установа јавног бележничтва постојала је, дакле, на територијама надлежности апелационих судова у Загребу, Љубљани, Сплиту и Новом саду.

На територији надлежности Апелационог суда у Загребу, када је у питању било јавно бележничтво, на снази је био аустријски Нотарски (Бележнички) ред из 1855. године, док се на територијама надлежности апелационих судова у Сплиту и Љубљани примењивао аустријски Нотарски (Бележнички) ред из 1871. године.⁶ На подручју Војводине делатност јавних бележника била је регулисана угарским Законским чланком XXXV из 1874. године са изменама из 1886. године, а потом и оним које су уследиле у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца доношењем одговарајућих аката са чијим одредбама ћемо се упознати у даљем тексту.

Угарски Закон из 1874. године прописивао је да јавни бележник може постати пунолетни угарски држављанин који није смео бити осуђиван и који је потпуно владао службеним језиком. Подношењем одговарајуће исправе, кандидат је морао да докаже да је положио адвокатски или судијски практични испит и да има трогодишњу јавнобележничку праксу, од којих бар две године након положеног испита. Уместо трогодишње јавнобележничке праксе, признавало се и уколико је, након положеног испита, четири године радио као судија или државни тужилац, или је исто толико времена био убележени члан неке адвокатске коморе. Јавни бележник није могао истовремено да буде народни посланик, практични адвокат, редовни или ванредни професор или учитељ, нити је могао да има неко друго (државно, црквено, општинско) јавно звање или службу. Јавне бележнике именовано је министар правде на основу претходно расписаног конкурса. Након што би примио одговарајућу исправу о именовану за јавног бележника, био је дужан да у року од три месеца предузме, Законом прописане, кораке како би могао да отпочне са радом. Пре свега морао је да депонује одговарајућу своту новца као јемство, да положи заклетву, начини званичан печат и обавести надлежни окружни суд о датуму отварања кан-

⁶ Mirela Krešić, „Zakon o javnim bilježnicima Kraljevine Jugoslavije iz 1930.: sudjelovanje javnog bilježnika u ostavinskom postupku-iskustva iz prošlosti“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 2/2013, 357.

целарије. Делокруг послова јавног бележника чинило је: састављање јавних исправа и тестамената, издавање потврда, чување исправа и вредних ствари, као и извршење налога добијених од суда или органа старатељства и вршење одређених послова у оставинском поступку. Наведене послове имао је право да обавља на територији надлежности окружног суда на којој се налазило седиште његове канцеларије. Јавни бележник није смео да станује изван места у којем је било седиште његове канцеларије, нити да врши јавнобележничку дужност у стварима у којима је био заинтересован он лично или неко од чланова његове породице, односно блиских сродника.⁷

После стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, када се радило о војвођанском правном подручју, била је донесена начелна одлука да ће угарски закони остати у важности све док се не донесу одговарајући јединствени закони нове државе. То је наравно важило само уколико одредбе угарских закона нису биле у супротности са законодавством Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. С обзиром на то да је у угарском Закону о јавним бележницима, како смо рекли, било прописано да кандидат за јавног бележника мора бити угарски поданик, те да јавни бележници могу издавати исправе само на мађарском језику, то је створило потребу за усклађивањем законских одредаба са новим државноправним уређењем.

Министарски савет Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца на предлог министра правде донео је у децембру 1920. године *Уредбу о измени и допуну у Закону о кр. јавним бележницима за територију Баната, Бачке и Барање*.⁸ Према првом члану јавни бележник могао је бити грађанин Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца који је имао 30 година, владао службеним језиком и испуњавао друге услове који су прописани законом и Уредбом за територију Баната, Бачке и Барање. Наглашено је, затим, да јавни бележник није могао да врши адвокатску праксу. Међутим, могао је бити правни заступник државних, самоуправних и културних установа, које су, за ту сврху, добиле дозволу министра правде. Чланом три Уредбе установљено је 27 јавнобележничких места на територији Баната, Бачке и Барање. У Суботици је било утврђено три, а у Новом Саду и Сенти по два јавнобележничка места. Остала војвођанска места у којима су била седишта среских судова добила су по једног јавног бележника. Уредбом је прописано да јавни бележник мора да положи „јамчевину“ у готовом новцу, која је ако су у питању била места са више од 20.000 становника износила 8.000, а у местима са мање од 20.000 становника 4.000 динара. У члану пет Уредбе био је наведен текст заклетве коју су полагали јавни бележници. Наредним

⁷ Закон о јавним бележницима (XXXV:1874 – VII:1886.), *Мали зборник закона за правно подручје БББ и Међумурје*, св. 31, Нови Сад s. a.

⁸ *Службене новине Краљевине Срба, Хрватина и Словенаца* бр.1/21.

чланом био је прописан изглед службеног јавнобележничког печата. На печату је требало у средини да стоји грб Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, а око њега име и презиме, чин и седиште дотичног јавног бележника. Пре израде печата, јавни бележник био је дужан да његов нацрт поднесе на одобрење надлежном окружном суду. Проглашено је потом укидање јавнобележничких комора, а њихова права и дужности пренета су на надлежни окружни суд. Права и дужности која је имао председник јавнобележничке коморе су, по њиховом укидању, прелазиле на председника надлежног окружног суда, односно његовог заменика. Председник окружног суда имао је дужност да једном годишње изврши преглед пословања јавнобележничких канцеларија које су се налазиле на подручју надлежности тог суда. Обављање прегледа пословања јавних бележника, председник окружног суда могао је да повери и старешини надлежног среског суда, који је морао поднети извештај у року од осам дана.

Ступањем на снагу Уредбе о измени и допуни у Закону о јавним бележницима за територију Баната, Бачке и Барање сва раније извршена постављења за јавне бележнике учињена од стране угарске владе сматрана су за ништава. Исто тако, поништена су и сва постављења за стараоце јавнобележничких канцеларија извршена од стране владе Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца на територији Баната, Бачке и Барање. И поред тога, у Уредби је било прописано да постојећи јавни бележници, односно стараоци јавнобележничких канцеларија треба да наставе да обављају своју дужност, по одредбама релевантних закона и Уредбе, до одговарајућег наређења министра правде. Посебно је било наглашено да ће прописи постојећих (угарских, прим. Г.Д.) закона о јавним бележницима важити само уколико се не противе законима Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и предметној Уредби. Напоменуто је и да на местима где се у релевантним угарским законима помињу мађарски језик, односно мађарски држављанин „треба разумети државни језик Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца“, односно држављанин Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца“.⁹

У децембру 1922. године, у складу са поступком прописаним чланом 130 Устава Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, Законодавни одбор Народне скупштине донео је одлуку да, претходно поменуто, Уредбу о јавним бележницима на територији Баната, Бачке и Барање измени. На тај начин измењена Уредба потом је проглашена као закон. Наиме, Министарски савет имао је обавезу да, у року од месец дана од доношења Устава, достави Законодавном одбору на преглед све акте које је донео у периоду провизоријума. Одбор је, затим, у року од пет месеци требало да донесе

⁹ Чл. 9 Уредбе о измени и допуни у Закону о кр. јавним бележницима за територију Баната, Бачке и Барање, *Службене новине Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца* бр.1/21.

одлуку да ли ће одређени акт бити измењен, укинут или ће остати на снази без измена. Одлуке Законодавног одбора проглашаване су, сходно Уставу, као закони.¹⁰

У погледу Уредбе о јавним бележницима на подручју Војводине, Законодавни одбор је 28. децембра 1921. године донео одлуку о њеној измени. Сходно томе, након што је објављен у децембру 1922. године у Службеним новинама Закон о измени и допуни у Закону о јавним бележницима на територији Апелационог суда у Новом Саду добио је обавезну снагу.¹¹ Законом је установљено 28 јавнобележничких места на територији Апелационог суда у Новом Саду, што је представљало једно место више у односу на Уредбу из 1920. године. Наиме, поред три јавнобележничка места у Суботици, у ред градова са по два јавнобележничка места поред Новог Сада и Сенте био је увршћен и Велики Бечкерек. Другом члану Закона, којим је утврђен број јавних бележника, додат је нови став. Прописано је, наиме, да ће приликом решавања о повећању броја јавнобележничких места важити правило да на сваких „четрдесет хиљада душа долази један јавни бележник“, те да се, у складу с тим, нова места могу установити „тек онда, када се у дотичном срезу напуни нових четрдесет хиљада душа, а Министар Правде је овлашћен, да прикључи већ системизовано а још непопуњено место ономе, где број душа износи пуних четрдесет хиљада“.¹² У Закону је употребљен термин „кауција“ за своту новца коју је јавни бележник био обавезан да депонује, док су износи остали исти као у уредби из 1920. године, а зависили су од броја становника места у којем се налазила канцеларија. Текст законом прописане заклетве коју су полагали јавни бележници и одредбе о службеном печату, те надзорној и дисциплинској власти остале су непромењене.

С обзиром на то да јавно бележништво, како смо истакли, није постојало у читавој Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, поставило се не само питање изједначења прописа о јавном бележништву, него и питање да ли ту установу треба имплементирати и на остала правна подручја у држави. Према одредбама поменутих закона који су регулисали јавнобележничку делатност на појединим подручјима у држави, на територији надлежности Апелационог суда у Загребу било је дозвољено вршење јавнобележничких послова од стране адвоката, односно тзв. спајање адвокатуре и јавног бележништва. С друге стране, на територијама надлежности апелационих судова у Љубљани, Сплиту и Новом Саду то није било могуће. С циљем разрешења наведене дилеме, Министарство правде је 1921. године спровело

¹⁰ Ferdo Čulinović, *Dokumenti o Jugoslaviji*, Zagreb 1968, 229-230.

¹¹ *Службене новине Краљевине Срба, Хрватска и Словенаца* бр. 294/22.

¹² *Ibid.*

анкету у судским инстанцама на територији читаве државе. Резултати анкете говорили су у прилог опстанку и проширењу установе јавног бележництва. Наиме, судови свих инстанци, осим Великог суда у Подгорици, и привредне организације изјаснили су се „за то да се ради растерећења судова и у интересу странака та институција унифицира и прошири на сва подручја Краљевине“.¹³

Питање нотаријата било је једна од централних тема конгреса правника Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца одржаног у Љубљани у септембру 1926. године. У време одржавања конгреса резултати анкете о потреби проширења установе јавног бележництва на територији читаве државе коју је спровела влада већ су били познати. Главни референт Иван Грашич нотар из Словеније у закључку свог излагања истакао је важност установе јавног бележництва и потребу да постоји у читавој држави. Међутим, с тим у вези, по његовим речима, након увођења те установе у крајевима где не постоји, треба што пре приступити доношењу модерног закона о јавним бележницима једнственог за целу Краљевину Срба, Хрвата и Словенаца. Кореферент на тему јавног бележництва изнео је критичко мишљење, рекавши да због несумњивих корисних страна ту установу треба задржати на подручјима на којима постоји. Међутим, у погледу проширења на читаву територију државе изразио је резерву, наводећи следеће разлоге: „Прво треба у целој Краљевини изједначити законе, који додирују круг рада нотара па онда тек донети један закон о нотарима за целу земљу. Прилике поратне у многоме још трају. Живот није ушао у нормалан колосек, те би неупутно било заводити нов ред људи са тако широким кругом рада. Засада у Србији врло многе од послова, које ван ње врше нотари, врше судови полицијске па донекле и општинске власти, а редакцију тих аката већином врше адвокати, којих има више него довољно. Народ није навикнут на ову установу и ако би се она и увела; то би морало постепено ићи од већих центара ка мањим“.¹⁴ Након уводних реферата, у којима су, као што се може видети, заступани различити ставови, развила се дискусија у којој су узели учешћа правници, међу којима је било и универзитетских професора, судија, те јавних бележника, из различитих крајева Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Напослетку, усвојена је резолуција у којој је изражен став да јавно бележничество треба да постоји у читавој држави. Конгрес правника је, с тим у вези, формулисао и одговарајуће предлоге, пре свега: „1. да се одмах донесе јединствен оквирни закон о нотаријату, који да се

¹³ Franjo Žilić, Miroslav Šantek, *Zakon o javnim bilježnicima (notarima) s tumačem i sudskim rješidbama*, Zagreb 1934, 11.

¹⁴ *Spomenica na drugi kongres pravnika Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca*, Ljubljana 1927, 117-118.

међутим с обзиром на постојеће правне прилике у крајевима Србије, Црне Горе, Босне и Херцеговине сукцесивно уведе у истим крајевима, у првом реду у градовима и седиштима првостепених судова, а затим и другде; 2. да се овим јединственим законом о нотаријату уведе систем такозваног чистог нотаријата на подлози најмодернијих начела и на автономној основи са нотарским коморама;¹⁵ У складу с тим, правници окупљени у Љубљани закључили су да с циљем напредовања јавног бележництва треба, по могућству што пре, основати на неким правним факултетима у држави катедру за нотарско право.

Афирмативни ставови изнети у стручној јавности у прилог постојања установе јавног бележництва представљали су чврст основ за отпочињање припрема за доношење јединственог закона који би регулисао њене окви-ре. Конкретан потез уследио је две године након што су правници Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца окупљени у Љубљани усвојили наведену резолуцију. У мају 1928. године министар правде, својим решењем, поверио је израду нацрта закона о јавним бележницима Славољубу Сиви пензионисаном председнику Банског стола у Загребу. Као основа за израду јединственог закона, што је предложено и на поменутом конгресу правника, узет је аустријски пројекат закона о јавним бележницима из 1911. године према којем није било дозвољено спајање адвокатуре и јавног бележництва. Израђени нацрт претресла је у јануару и фебруару 1930. године комисија коју су, осим писца, чинили угледни стручњаци: Никола Игњатовић председник Апелационог суда у Новом Саду, Иво Милић професор Правног факултета у Суботици, Иван Грашич јавни бележник у Крањској Гори, Светислав Поповић министар на расположењу, адвокат и јавни бележник у Земуну, Радивоје Миладиновић јавни бележник у Суботици и Милутин Тичак јавни бележник у Вуковару. Након што је комисија унела одређене измене у тексту нацрта, коначну редакцију извршио је Бертолд Ајснер (Berthold Eisner) професор Правног факултета у Загребу.¹⁶

Јединствени Закон о јавним бележницима (нотарима) донесен је 11. септембра 1930. године садржао је 253 параграфа распоређена у петнаест поглавља.¹⁷ Јавне бележнике постављала је, према § 1, државна власт и давала им карактер лица од јавног поверења да би, према одредбама закона, састављали и отправљали јавне исправе о правним пословима, изјавама и чињеницама на којима се заснивају права, те да би примали исправе ради чувања или новац и папире од вредности ради предаје другим лицима или властима и, најзад, да би по налогу судова или других јавних власти спро-

¹⁵ *Ibid.*, 120.

¹⁶ F. Žilić, M. Šantek, 11-12.

¹⁷ *Службене новине Краљевине Југославије* бр. 220-LXXVIII/30.

водили поступке који су им по закону могли бити поверени. Јавнобележничке исправе проглашене су за јавне исправе уколико су приликом њиховог састављања и издавања поштоване све битне формалности прописане Законом. Јавни бележници били су овлашћени да на захтев странака раде на састављању приватних исправа, као и да у неспорним стварима пред судовима и осталим властима заступају странке и упућују поднеске као пуномоћници кад су ти предмети стајали у непосредној вези „са неким од њих састављеним актом или посведочењем“.

Услови за постављање за јавног бележника били су прописани у § 6 Закона, а захтевало се следеће: да је у питању самовласни држављанин Краљевине Југославије који је навршио 30 година живота и који је као редован слушалац завршио правни факултет и потом положио адвокатски или судијски испит. Осим тога, требало је да има пет година радног искуства и то најмање две године код јавног бележника и једну код редовног суда, док је остале две године могао провести у служби код јавног бележника, редовног суда, адвоката или државног правобраниоца. За јавног бележника су могли бити постављени, уколико су испуњавали основне услове у погледу држављанства и годишта, државни правобраниоци, председници окружних судова, председници и судије виших судова, врховни и виши државни тужиоци и њихови заменици, те редовни професори права на универзитету, без обзира на то колико времена су провели на тим положајима, и без положеног адвокатског, односно судијског испита. Адвокати су могли постати јавни бележници уколико су се најмање пет година бавили адвокатуром. У § 9 изричито је прописано да јавни бележник није могао истовремено да буде адвокат.

Јавног бележника је, као и по раније важећим законима, постављао министар правде на основу конкурса који је расписивала јавнобележничка комора по наређењу министра правде. Постављени јавни бележник имао је обавезу да, пре полагања заклетве, уплати „јамчевину“ и добије одобрење свог јавнобележничког печата. Јавни бележник чија канцеларија се налазила у месту седишта апелационог суда уплаћивао је 50.000 динара, односно 25.000 ако је била у месту седишта окружног суда, док је у осталим местима износила 10.000 динара. Положену „јамчевину“ примао је окружни суд и о томе издавао потврду јавном бележнику, а служила је као залога за обавезе јавног бележника које су произлазиле из његовог пословања као лица јавног поверења, као и за новчане казне или трошкове дисциплинског поступка. У § 21 Закона садржане су одредбе о печату и потпису јавног бележника. После положене „јамчевине“ јавни бележник је подносио на одобрење окружном суду отиске својих званичних печата за мастило и за вошак. Печат је морао бити округлог облика, са државним грбом у средини, а око њега стајало је име и презиме, ознака звања и седиште, све исписано

ћирилицом и латиницом. Након одобрења печата, јавни бележник је полагао заклетву пред председником окружног суда. Председник окружног суда, након што су наведене дужности биле обављене, слао извештај председнику апелационог суда који је одређивао дан када је јавни бележник могао да отпочне са службом.

Осим из разлога наведених у Закону, јавни бележник није могао бити лишен свог звања нити премештен у друго место без свог пристанка. Дакле, с обзиром на такву одредбу § 29, може се закључити да су јавни бележници уживали сталност и непокретност за разлику од судија редовних судова. Према Закону о судијама редовних судова из 1929. године на предлог министра правде, краљ је могао судију преместити, пензионисати или отпустити из службе.¹⁸

Јавнобележнички акт био је неопходан да би одређени уговори били правно ваљани. Такви су били уговори између брачних другова, уговори о одрицању права на наследство, као и све исправе о правним пословима међу живима које су лично предузимала слепа лица, глува лица која нису знала да читају, односно нема која нису знала да пишу (§ 52). Осим тога, јавни бележници били су овлашћени да састављају акте о изјавама последње воље и да их чувају, потврђују приватне исправе (соленизација), оверавају преводе, преписе докумената (видимирање) и потписе (легализовање), да врше посведочавање (потврђивање) чињеница и изјава и да о томе воде посебне регистре. У њиховој надлежности било је и издавање потврда о одређеним учињеним изјавама попут опомене, отказа, понуде и других изјава које једна странка даје на знање другој с циљем постизања одређеног правног дејства. Јавни бележници су, такође, издавали потврде отправака, те преписе и изводе својих јавнобележничких исправа, и преузимали исправе, новац и хартије од вредности ради чувања. Јавни бележници поступали су и у улози судских повереника. Тако је, према § 221 Закона, спровођење оставинских поступака, уколико посебним законом није било другачије прописано, спадало у делокруг јавних бележника као судских повереника.¹⁹

За обављање послова који су спадали у њихов делокруг, јавни бележници су добијали награду по прописаној тарифи. „Уговори, да ће се јавном бележнику платити већа награда од оне из тарифе, забрањени су и правно неваљани“.²⁰ У случајевима када је јавни бележник поступао као

¹⁸ Члан 17 Закона о судијама редовних судова Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, *Службене новине Краљевине Срба, Хрватина и Словенаца* бр.7/29.

¹⁹ О улози јавних бележника у спровођењу оставинских поступака видети: Nebojša Šarkić *et al*, *O javnom beležniku – notaru*, Beograd 2004, 39-43. и М. Krešić, 365-379.

²⁰ § 227. ст. 1 Закона о јавним бележницима.

судски повереник награду је увек утврђивао суд који га је поставио за повереника. У десетом поглављу Закона, прилично опширном по броју параграфа, регулисана је дисциплинска одговорност јавних бележника.

Одредбе у последњем поглављу Закона прописивале су одређена, временски ограничена, одступања од наређења појединих параграфа услед специфичности условљених увођењем установе јавног бележништва у оним деловима државе где раније није била позната. Измене и допуне Закона које су уследиле 1931. и 1932. године односиле су се, стога, управо на одредбе садржане у последњем поглављу.

Тако је, најпре, Законом од 22. јануара 1931. године, измењен и допуњен текст § 244.²¹ Министар правде имао је овлашћење да у оним подручјима државе у којима је од раније постојала установа јавног бележништва, за време од 10 година од ступања Закона на снагу, установи већи број јавнобележничких места од броја прописаног у Закону. Наиме, према § 10 Закона о јавним бележницима, у седишту сваког средског суда оснивало се, по правилу, једно јавнобележничко место. У срезовима са већим бројем становника оснивало се у седишту средског суда више јавнобележничких места, тако да на сваких 30.000 становника дође по један јавни бележник.

У мају исте године, донесен је Закон о измени и допуни Закона о јавним бележницима.²² Измењен је, најпре, § 250 у чијем првом ставу је било прописано да ће министар правде у року од два месеца одговарајућом уредбом утврдити број и седишта јавних бележника по претходном консултовању председника апелационих судова. У другом ставу је, после измене, прописано да ће попуњавање јавнобележничких места, установљених у складу са ст. 1, извршити министар правде по потреби. Према следећем ставу § 250, прописано је да се даном ступања на снагу Закона о јавним бележницима, у подручјима у којима је та установа постојала од раније сви јавни бележници стављају на располагање. Они су, међутим, настањали са обављањем своје дужности док новопостављени јавни бележници не почну са службом. Изменама Закона из 1931. године додат је и четврти став § 250 којим је одређено да је министар правде могао јавне бележнике стављене на расположење лишити звања из разлога наведеног у § 9 бр. 9 који је гласио: „Ко испољава начела против постојеће државне форме или начела државног поретка“. Дакле, уколико се за неког јавног бележника, који је то постао према одредбама раније важећих прописа, утврди наведено, он је решењем министра правде лишаван звања. Против решења министра правде није имао могућност жалбе. Овим изменама Закона доводило се у питање начело сталности и непокретности положаја јавних беле-

²¹ *Службене новине Краљевине Југославије* бр.22-VI/31.

²² *Службене новине Краљевине Југославије* бр. 123-XXXVI/31.

жника. Омогућено је министру правде да из јавнобележничке службе укло-ни лица која су од раније била на том положају односно постављена у пе-риоду парламентаризма, а за која је утврђено да су политички неподобна, односно против режима диктатуре који је у мају 1931. године још трајао.

Наредне 1932. године измењен је последњи параграф Закона о јавним бележницима. Наиме, § 253 прописано је да ће на подручјима апелационих судова у Београду и Скопљу, те Великог суда у Подгорици Закон о јавним бележницима добити обавезну снагу када министар правде у сагласности са председником Министарског савета то одреди. На осталим подручјима у Краљевини Југославији Закон је требало да добије обавезну снагу два месеца после обнародовања у Службеним новинама. У ту групу спадало је и подручје надлежности Врховног суда у Сарајеву. Међутим, Законом до-несеним у децембру 1932. године, Закон о јавним бележницима стављен је ван снаге за поменуто подручје Врховног суда у Сарајеву.²³ У другом чла-ну прописано је да ће сви правни послови за које је био потребан јавнобе-лежнички акт, наведени у § 52 Закона о јавним бележницима, који су у ме-ђувремену били склопљени, сматрати ваљаним иако нису учињени у обли-ку јавнобележничког акта уколико су били у складу са прописима који су раније важили на том подручју.

Донесен са интенцијом да установу јавног бележништва утврди, од-носно прошири на сва подручја у држави Закон о јавним бележницима ни-је, као што се може видети, у читавој држави ступио на снагу у исто време. Штавише оклевало се са отпочињањем његове примене што потврђује чи-њеница да поменуто уредбу министар правде никада није донео, те тако Закон није ни ступио на снагу на подручјима на којима је установа јавног бележништва била непозната, са изузетком Врховног суда у Сарајеву.²⁴ Међутим, с обзиром на то да је 1932. године суспендована примена Закона на подручју Сарајевског врховног суда, јавно бележништво у Краљевини Југославији у пракси је егзистирало, као и раније, само на подручјима над-лежности апелационих судова у Новом Саду, Загребу, Сплиту и Љубљани.

Наиме, и поред начелно позитивног става, израженог у правосудним инстанцама приликом спровођења анкете Министарства правде, у прилог увођењу установе јавног бележништва, после доношења јединственог за-кона све чешћи и оштрији били су захтеви за њеним потпуним укидањем, што донекле објашњава „оклевање“ државних власти да консеквентно спроведу Закон у живот. Незадовољство су нарочито испољавали адвокати сматрајући да су овлашћења јавних бележника превелика. То је резултирало доношењем од стране министра правде Уредбе о укидању права врше-

²³ *Службене новине* бр. 304-СХIV/32.

²⁴ N. Šarkić et al, 91. и M. Krešić, 360.

ња адвокатуре поред јавног бележништва 1931. године, којом је забрањено да јавни бележници врше адвокатске послове, а од адвоката који постану нотари захтевало се давање изјаве којом би се одрекли бављења адвокатуром.²⁵ Да се заиста озбиљно размишљало о укидању јавног бележништва у Краљевини Југославији сведочи садржина Споменнице удружења јавних бележника објављена 1935. године у којој су на 60 страница, осим кратког историјата установе, веома ангажовано изнесени разлози због којих јавно бележништво треба да постоји, а која је издата управо поводом покренутог питања о укидању, односно опстанку јавног бележништва. Наводећи да се правосуђе једне модерне државе не може замислити без јавног бележништва, било је, између осталог, речено: „Несамо у правноме животу поједине државе, већ и у међународном правном животу и саобраћају пружа нотарска исправа за правни промет и правну сигурност ненадокнадиво упориште. Сви међународни уговори који регулишу питање међународнога приватнога права и правне помоћи, признају нотарској исправи и ван граница наше земље пуну доказну снагу. Укидање нотарске установе, док она постоји у скоро свим цивилизованим државама, а у доба када се због потреба међународног промета тежи и ради на што већем изједначењу међународног приватног права, значило би тешку штету за наш престиж и наш кредит у иностранству“.²⁶ Удружење јавних бележника било је мишљења да потпуна спознаја о предностима неке правне установе може да уследи тек након дугогодишње примене и искуства. Управо то је недостајало у појединим крајевима државе који нису познавали установу јавног бележника и у којима је неповерење према њој било највеће. „У необавјештености, дакле, треба у првome реду, ако не и искључиво, тражити разлог опоручу на који наилази нотаријат. Да је то тако, најрјечитији се доказ има у чињеници што из крајева, гдје нотарска установа постоји, није никад нитко дигао глас за њезино докидање“.²⁷

Status quo у погледу установе јавног бележништва, односно формално постојање у читавој држави, а фактичко само на појединим подручјима задржао се до краја постојања Краљевине Југославије. Захтеви за укидањем јавног бележништва као последица супротстављених интереса адвоката и јавних бележника, такође, нису замрли. Један од примера представља представка упућена министру правде од стране Адвокатске коморе у Новом Саду из 1939. године. Као један од разлога за такво захтевање председник Новосадске адвокатске коморе је навео: „Видели смо даље да ни

²⁵ Sima Avramović, „Из историје јавног бележништва“, *Zbornik radova u spomen prof. dr Mi-odruga Trajkovića*, Beograd 2006, 39. и Miloš Živković, Vesna Živković, „О увођењу јавног бележништва у Србији“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 2/13, 435.

²⁶ *Spomenica Udruženja javnih bilježnika Kraljevine Jugoslavije*, Split 1935, 21.

²⁷ *Ibid.*, 5.

ових 7 година од како је закон ступио на снагу нису уверили нашу државну власт о безусловној корисности јавнобележничке установе, јер исту није увела на многим својим територијама, чак је одмах после кратког времена с новелом одгодила то увођење у БиХ, где је по закону требала бити одмах заведена. И заиста такви разлози не постоје, а уколико има оправданих разлога да извесне установе морају бити оверене или сачињене пред јавном влашћу, извршили би ту оверу судови, што и данас чине на територијама где нема јавних бележника...“²⁸

На основу свега изложеног можемо закључити да је установа јавног бележництва у Краљевини Југославији била Законом о јавним бележницима уређена на одговарајући начин. Карактер функције нотара као лица јавног поверења, очување аутономије воље странака, строго прописани услови за постављање јавних бележника и полагање велике своте новца као гаранције за вршење службе, те право јавних бележника да обављају делатност само на подручју окружног суда на коме се налазило седиште његове канцеларије представљају добре карактеристике тог закона. Не чуди стога што је „...наравно уз бројне специфичности које су плод различитих утицаја, један недугувечни Закон о јавним бележницима из 1930. г. надживео самог себе, представљајући у великој мери подлогу за нормирање установе нотаријата на свим просторима бивше Југославије“.²⁹

²⁸ Цео текст представке Адвокатске коморе у Новом Саду видети у: N. Šarkiћ *et al*, 91-92.

²⁹ S. Avramović, 50.

*Gordana Drakić, Ph.D., Assistant Professor
University of Novi Sad
Faculty of Law Novi Sad*

Legal Regulation of the Institute of Notary Public in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes (Kingdom of Yugoslavia)

Abstract: *In the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes existed six different legal territories. Due to legal particularism the institute of notary public existed only in those parts of the state that were former Austro-Hungarian territories: Voivodina, Croatia and Slavonia, Slovenia and Dalmatia. In other territories in the common Yugoslav state the institute of notary public was unknown. The basic question regarding the institute of notary public was whether it should be retained in the legal system of Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. After the positive outcome of the survey conducted by the Ministry of Justice, it was decided to adopt a law on notaries, which would apply to the whole state territory.*

The author in the first part of the paper reviewed the regulations on notary public that were in force in the territory of Voivodina until the adoption of unified law on public notaries. Then the author analyzed the provisions of the Law on Notary Public of Kingdom of Yugoslavia enacted in 1930. However after the adoption of unified Law on Notary Public, it did not enter the force in all parts of the state as it was planned. The issue of justification of the existence of notary public appeared again in the professional public. The lawyers considered that notaries got extended powers and therefore sought to abolish the institution of public notaries. On the other hand the Association of Notaries Public of the Kingdom of Yugoslavia fought for the retention of the institute emphasizing all its advantages.

Key words: *institute of notary public, Law on Notary Public, Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes, territory of Voivodina, Kingdom of Yugoslavia.*

